

فهرست مطالب

۱۳	پیشگفتار.....
۱۵	سخنی با دانشجویان.....
۱۷	پیشینه تحقیق.....
۱۸	یادآوری.....
بخش یکم: مباحث نظری	
۲۱	درس اول: کلیات.....
۲۱	اهداف درس.....
۲۱	مقدمه.....
۲۲	۱. نویسنده کیست؟.....
۲۵	۲. متن چیست؟.....
۲۶	۲ - ۱. متن به مثابه مأخذ.....
۳۲	۳. مخاطب کیست؟.....
۳۴	پرسش‌های متن.....
۳۵	درس دوم: شناخت متون علمی.....
۳۵	اهداف درس.....
۳۵	۱. متون علمی نما.....
۳۷	۲. شاخص‌های متن علمی.....
۳۸	۲ - ۱. هدف‌مند بودن.....
۳۹	۲ - ۲. روش‌مند بودن.....
۴۰	۲ - ۳. مستند بودن.....
۴۰	۲ - ۴. پایبند بودن به اخلاق پژوهش.....
۴۱	۲ - ۵. تعمیم‌پذیر بودن.....
۴۱	۲ - ۶. داشتن نظم موضوعی.....

۴۲	۲ - ۷. عقل‌پذیر بودن.....
۴۳	۲ - ۸. داشتن زبان مشترک علمی.....
۴۴	۲ - ۹. داشتن زبان نوشتاری آگاهانه.....
۴۴	۳. سطوح مواجهه با دانش.....
۴۷	پرسش‌های متن.....
۴۸	درس سوم: انواع متون علمی.....
۴۸	اهداف درس.....
۴۸	۱. متن علمی با سنجۀ انتشار.....
۴۹	۱ - ۱. ارزیابی کتاب.....
۵۰	۱ - ۲. ارزیابی مقاله.....
۵۱	۲. نهادهای طبقه‌بندی علمی.....
۵۱	۲ - ۱. مؤسسه اطلاعات علمی.....
۵۲	۲ - ۲. پایگاه‌های ساینس دایرکت و اسکوپوس.....
۵۲	۲ - ۳. پایگاه استنادی علوم کشورهای اسلامی (ISC).....
۵۳	۳. سطح‌بندی متون علمی.....
۵۳	۳ - ۱. متون سطح اول.....
۵۳	۳ - ۲. متون سطح دوم.....
۵۴	۳ - ۳. متون سطح سوم.....
۵۵	۴. رتبه‌بندی علمی متون بر اساس محل انتشار.....
۵۵	۴ - ۱. مجلات علمی - پژوهشی.....
۵۶	۴ - ۲. مجلات علمی - ترویجی.....
۵۶	۴ - ۳. مجلات علمی - تخصصی.....
۵۶	۵. سنجه‌های متون علوم قرآن و حدیث.....
۵۸	۵ - ۱. فهم و انتقال درست آموزه‌های دینی.....
۵۸	۵ - ۲. رعایت شئون دینی، مذهبی و اخلاقی.....
۵۹	۵ - ۳. اجتناب از ورود به دعواهای فرق و مذاهب.....
۵۹	۵ - ۴. اجتناب از واقع‌نمایی غیرواقعی‌ها.....
۶۱	پرسش‌های متن.....
۶۳	درس چهارم: مخاطب‌شناسی (۱).....
۶۳	اهداف درس.....
۶۳	مقدمه.....
۶۴	۱. تاریخ مخاطب‌شناسی.....

۶۵	۱ - ۱. مخاطبان محدود با درکی مشترک
۶۶	۱ - ۲. ظهور صنعت چاپ
۶۷	۱ - ۳. انقلاب صنعتی در اروپا
۶۷	۲. مخاطب در زنجیره پیام
۶۷	۲ - ۱. مخاطب، پذیرنده پیام
۶۸	۲ - ۲. مخاطب، متحول شونده از پیام
۶۹	۲ - ۳. مخاطب، متأثر از فرهنگ و اجتماع
۶۹	۲ - ۴. مخاطب، معنادهنده به پیام
۷۰	۳. مخاطب پژوهی
۷۱	۳ - ۱. رویکرد ساختارگرا
۷۱	۳ - ۲. رویکرد رفتارگرا یا کنشی
۷۲	۳ - ۳. رویکرد فرهنگی یا تحلیل دریافت
۷۳	۴. مخاطب نزد عالمان مسلمان
۷۴	پرسش‌های متن
۷۵	درس پنجم: مخاطب‌شناسی (۲)
۷۵	اهداف درس
۷۵	مقدمه
۷۶	۱. انواع متن بر اساس درجات مطالعه
۷۶	۱ - ۱ و ۲. متن توسعه‌ای و متن شناختی
۷۷	۱ - ۳. متن ارزشی (تبلیغی)
۷۷	۲. نوشتار، به مثابه ابزاری برای انتقال پیام
۷۷	۲ - ۱. زبان نوشتاری
۷۸	۲ - ۲. واژگان و ترکیب‌ها
۸۰	۲ - ۳. زبان معیار
۸۲	۳. شیوه‌های بیان در متن (نوشتار)
۸۲	۳ - ۱. شیوه علمی
۸۳	۳ - ۱ - ۱. متون انتقادی
۸۴	۳ - ۲. شیوه ادبی
۸۶	۳ - ۳. شیوه تبلیغی
۸۶	پرسش‌های متن
۸۷	درس ششم: شیوه تبلیغی در انتقال مفاهیم دینی
۸۷	اهداف درس

۸۷	مقدمه.....
۸۸	۱. شیوه بیان تبلیغی.....
۹۱	۱ - ۱. شیوه بیان تبلیغی دین مدار.....
۹۳	۱ - ۲. شیوه بیان تبلیغی نیمه علمی.....
۹۴	پرسش‌های متن.....

بخش دوم: مباحث کاربردی

۹۷	درس هفتم: شکل و صورت در تدوین (کتاب، پایان نامه، مقاله).....
۹۷	اهداف درس.....
۹۷	مقدمه.....
۹۸	۱. بایسته‌های آیین نگارش.....
۹۸	۱ - ۱. چینش طبیعی.....
۹۹	۱ - ۲. جدایی جملات پایه و پیرو.....
۹۹	۱ - ۳. کوتاه نویسی.....
۱۰۰	۱ - ۴. نبود ابهام در جملات.....
۱۰۱	۲. تقسیم بندی درون متنی.....
۱۰۱	۲ - ۱. کتاب، پایان نامه و مقاله.....
۱۰۳	۳. تقسیمات درون متنی کتاب، پایان نامه، مقاله.....
۱۰۳	۳ - ۱. کتاب.....
۱۰۵	۳ - ۲. پایان نامه و مقاله.....
۱۰۹	پرسش‌های متن.....
۱۱۰	درس هشتم: شاکله بندی درون متنی.....
۱۱۰	(طراحی داخلی متن).....
۱۱۰	اهداف درس.....
۱۱۰	مقدمه.....
۱۱۱	۱. شکل و صورت در عناوین متن.....
۱۱۱	۱ - ۱. شکل و صورت.....
۱۱۴	۱ - ۱ - ۱. استفاده از اعداد شمارشی اصلی و فرعی.....
۱۱۵	۱ - ۱ - ۲. استفاده از حروف تهجی.....
۱۱۵	۱ - ۱ - ۳. استفاده ترکیبی از عدد و حروف تهجی.....
۱۱۷	۲. پاراگراف (بند) از منظر شکل.....
۱۱۹	محتواسازی پاراگراف.....
۱۲۰	چگونه یک پاراگراف بنویسیم؟.....

۱۲۰.....	تقسیمات پاراگراف.....
۱۲۲.....	پرسش‌های متن.....
۱۲۳.....	تمرین درس.....
۱۲۴.....	درس نهم: نگارش به مثابه هنر.....
۱۲۴.....	اهداف درس.....
۱۲۴.....	مقدمه.....
۱۲۵.....	۱. تبدیل اندیشه به متن (نخستین گام در نوشتن).....
۱۲۵.....	۱ - ۱. مرحله اول: تبدیل کلیات عنوان پژوهش به جزئیات.....
۱۲۶.....	۱ - ۲. مرحله دوم: تهیه فهرستی از مفاهیم مرتبط.....
۱۲۷.....	۱ - ۳. مرحله سوم: نوشتن طرح خام.....
۱۲۸.....	۱ - ۳ - ۱. طبقه‌بندی اول: ترتیب‌دهی موضوعی.....
۱۲۸.....	۱ - ۳ - ۲. طبقه‌بندی دوم: تجمیع موضوعات مربوط به هم.....
۱۳۰.....	۱ - ۴. مرحله چهارم: تهیه متنی اولیه.....
۱۳۵.....	۲. استوارسازی مبانی نظری بحث (گام دوم در نوشتن).....
۱۳۵.....	گزینش منابع.....
۱۳۶.....	پرسش‌های درس.....
۱۳۷.....	تمرین درس.....
۱۳۸.....	درس دهم: منبع‌شناسی.....
۱۳۸.....	اهداف درس.....
۱۳۸.....	مقدمه.....
۱۳۸.....	۱. شناخت منابع کلی.....
۱۳۹.....	۱ - ۱. دوره متأخر و معاصر.....
۱۴۲.....	۱ - ۲. دوره متقدم.....
۱۴۴.....	۲. اعلام/ نام‌های خاص.....
۱۴۵.....	۲ - ۱. منابعی با موضوع کتابشناسی.....
۱۴۶.....	۲ - ۲. منابع مربوط به شبکه انتقال آموزه‌های مشایخ.....
۱۴۷.....	۲ - ۳. منابع مربوط به اطلاعات نسخه‌های خطی.....
۱۵۰.....	پرسش درس.....
۱۵۰.....	تمرین درس.....
۱۵۱.....	درس یازدهم: یادداشت‌برداری.....
۱۵۱.....	اهداف درس.....

۱۵۱	مقدمه.....
۱۵۱	۱. یادداشت برداری از منابع.....
۱۵۲	۲. اصول اولیه.....
۱۵۲	۲ - ۱. داشتن وضوح معنایی کامل.....
۱۵۳	۲-۲. ارجاع کامل به مأخذ.....
۱۵۳	۲ - ۳. داشتن عنوان موضوعی.....
۱۵۴	۲ - ۴. استفاده از زبان معیار.....
۱۵۴	۲ - ۵. تفکیک قول پژوهشگر از داده‌های منبع.....
۱۵۵	۳. گونه‌های یادداشت برداری.....
۱۵۵	۳ - ۱. نقل مستقیم قول یا عبارت.....
۱۵۶	۳ - ۱ - ۱. چگونگی نقل قول مستقیم.....
۱۵۷	۳ - ۱ - ۲. ضوابط نقل قول مستقیم.....
۱۵۸	۳ - ۲. نقل غیر مستقیم از مأخذ.....
۱۵۸	۳ - ۲ - ۱. تلخیص با حفظ کلیات و حذف جزئیات.....
۱۵۹	۳ - ۲ - ۲. برش موضوعی.....
۱۶۰	۳-۲-۳. برداشت مبتنی بر مضمون کلام.....
۱۶۱	۳ - ۲ - ۴. استفاده از داده‌های بافت و چینش متن.....
۱۶۳	۳ - ۲ - ۵. رابطه مطلب با کلیت منبع.....
۱۶۳	۳-۲-۶. یادداشت همراه با افزوده پژوهشگر.....
۱۶۵	۳ - ۲ - ۷. یادداشت جانبی.....
۱۶۶	پرسش‌های درس.....
۱۶۶	تمرین‌های درس.....
۱۶۸	درس دوازدهم: چینش داده‌ها در نوشتار پژوهشی.....
۱۶۸	اهداف درس.....
۱۶۸	مقدمه.....
۱۷۱	۱. چینش منطقی.....
۱۷۲	مثال ۱. نظام زمان و مکان مشایخ.....
۱۷۴	مثال ۲. نظام‌مندسازی اطلاعات تاریخی.....
۱۸۰	۲. چینش موازی.....
۱۸۴	تمرین‌های درس.....
۱۸۵	درس سیزدهم: پروراندن متن.....
۱۸۵	اهداف درس.....

۱۸۵.....	مقدمه.....
۱۸۷.....	۱. بررسی انتقادی نوشتار.....
۱۸۸.....	۱ - ۱. تشخیص اشکال متن.....
۱۸۸.....	۱ - ۲. رابطه متن با طرح اولیه.....
۱۸۹.....	۲. پروردن نوشته.....
۱۸۹.....	۲ - ۱. رفع گسست بندها.....
۱۹۱.....	۲ - ۲. پروردن با موضوع استناد.....
۱۹۴.....	۲ - ۳. پروردن با تقطیع.....
۱۹۶.....	تمرین درس.....
۱۹۷.....	درس چهاردهم: نگارش در موضوعات علوم قرآن و حدیث.....
۱۹۷.....	اهداف درس.....
۱۹۷.....	۱. اعلام رجال، تمرین تک‌نگاری.....
۱۹۸.....	۲. مرحله اول منبع‌یابی.....
۲۰۴.....	۳. مرحله دوم منبع‌یابی.....
۲۰۵.....	۴. استفاده از نام استادان و مشایخ.....
۲۰۷.....	۵. استفاده از آثار مؤلف.....
۲۱۱.....	تمرین درس.....
۲۱۲.....	درس پانزدهم: آیین نگارش از منظر علائم و نشانه‌ها.....
۲۱۲.....	اهداف درس.....
۲۱۲.....	مقدمه.....
۲۱۳.....	۱. نشانه‌گذاری (به کارگیری علائم سجاوندی).....
۲۱۴.....	۱ - ۱. نقطه.....
۲۱۴.....	۱ - ۲. نشانه درنگ (ویرگول).....
۲۱۶.....	۱ - ۳. نقطه ویرگول.....
۲۱۶.....	۱ - ۴. نشانه گیومه (دو هلال).....
۲۱۸.....	۱ - ۵. دونقطه.....
۲۱۹.....	۱ - ۶. کمانک (هلال / پرانتز).....
۲۱۹.....	۱ - ۷. قلاب (کروشه).....
۲۲۰.....	۱ - ۸. خط فاصله (تیره).....
۲۲۱.....	۲. خطاهای رایج دستوری.....
۲۲۱.....	۲ - ۱. در کاربرد فعل وصفی.....
۲۲۲.....	۲ - ۲. در مطابقت نهاد با فعل.....

۲۲۴.....	۲ - ۳. در چگونگی استفاده از «را».....
۲۲۵.....	۲ - ۴. در جمع‌نویسی.....
۲۲۶.....	۲ - ۵. در حروف اضافه.....
۲۲۶.....	تمرین درس.....
۲۲۷.....	درس شانزدهم: استانداردسازی ارجاعات متن.....
۲۲۷.....	اهداف درس.....
۲۲۷.....	مقدمه.....
۲۲۹.....	نظام‌های مستندسازی (ارجاع‌دهی).....
۲۲۹.....	الف - نظام کتاب‌محور.....
۲۳۰.....	ب - نظام‌های مؤلف محور.....
۲۳۱.....	برخی گونه‌های پُربسامد در مستندسازی.....
۲۳۴.....	مهم‌ترین شیوه‌های مستندسازی در جهان.....
۲۳۴.....	۱. شیوه مستندسازی بر اساس استاندارد هاروارد (AGPS).....
۲۳۶.....	۲. شیوه مستندسازی بر اساس استاندارد APA.....
۲۳۸.....	۳. شیوه مستندسازی بر اساس استاندارد MLA.....
۲۴۰.....	۴. شیوه مستندسازی بر اساس استاندارد شیکاگو.....
۲۴۱.....	۵. شیوه مستندسازی بر اساس استاندارد وِنگوور.....
۲۴۲.....	۶. مقایسه شیوه‌های استناد (منبع‌دهی).....
۲۴۴.....	۷. منبع‌دهی دیجیتال.....
۲۴۴.....	- دستورالعمل.....
۲۴۴.....	تمرین درس.....
۲۴۵.....	فهرست منابع و مآخذ.....

پیشگفتار

آموختن، کنشِ غریبی است: نخست باید بیاموزی، سپس بدان عمل کنی، و در نتیجه عمل به آن، باز خواهی آموخت. دانش‌های کاربردی بشر مسیر سه‌گانه «آموختن - انجام دادن - آموختن» را سپری می‌کنند؛ اگرچه درست آن است که بگوییم مسیر سه‌گانه «آموختن اولیه - عمل کردن و مهارت یافتن - آموختن بیشتر و فراگیری».

آیین نگارش متون علمی در پی آموزش دادن قواعد و شیوه‌های بیان مکتوب یک پژوهش یا به تعبیر دیگر: چگونگی نوشتن یک «متن علمی» است. طبیعی است که این آموزش برای افزودن بر اطلاعات عمومی مخاطب نیست! قرار است مخاطب با خواندن کتاب یا کتاب‌هایی در این زمینه و/یا حضور در کارگاه‌های آموزشی و کلاس‌های درس، سرانجام بتواند از آموخته خود برای نوشتن یک متن علمی معیارین (استاندارد) از یک پژوهش سود ببرد. این مرحله از یک سو بخش نخست از مراحل سه‌گانه آموختن را در بر می‌گیرد، و از سوی دیگر، قسمتی از بخش دوم (عمل کردن) را نیز شامل می‌شود.

اگر در آغاز، بلندگو را در اختیار بخش‌های نظری قرار می‌دهیم، که البته لازم است، در ادامه باید مخاطب را به میدان عمل برد. اگر جز این باشد، حاصل کار، مجموعه‌ای از محفوظات است و مانند بسیاری از محفوظات دیگر، فراموش شدنی. در کتاب حاضر دست‌کم تلاش شده است تا ضمن آموزش مباحث نظری در موضوعات مربوط به آیین نگارش متون علمی، از درس هشتم به بعد، از تراکم آموزه‌های نظری کاسته و به نمونه‌های عملی پرداخته شود.

لازمه رسیدن به هر پلهٔ سومی، پشت سر نهادن پلهٔ اول و پلهٔ دوم است. اگر در مسیر تحقیقات علمی، آیین نگارش متون علمی را پلهٔ سوم در نظر آوریم، پلکان اول و دوم عبارت‌اند از دو دانش کاربردی دیگر: «آیین نگارش» و «روش تحقیق». مخاطب بدون در اختیار داشتن این دو دانش پیشینی، ارتباطش با موضوع نگارش متون علمی قطع خواهد بود، یا دست‌کم بهرهٔ چندانی از آن نخواهد برد. به سبب رابطهٔ تنگاتنگ این سه دانش کاربردی و نوع پیوند متداخل آنها، نویسنده یا آموزش‌دهندهٔ آیین نگارش متون علمی گاه ناگزیر از آن خواهد بود که به برخی مباحث آن دو دانش دیگر هم بپردازد. در متن حاضر نیز چرخهٔ آموزش، مخصوصاً در درس‌های ۲، ۵، و ۱۵، به‌ناچار، مسیر سخن را به سمت دو دانش کاربردی آیین نگارش فارسی و روش تحقیق سوق داده است.

در یک متن (علمی یا غیرعلمی) غلط نوشتن سزاوار نیست؛ اما بدتر از غلط نوشتن، چندگونه نوشتن است. در این‌گونه متون، چندگونه نوشتن، مخصوصاً هنگام کاربرد نام افراد و نیز شیوهٔ ارجاع‌دهی، بروز آشکاری می‌یابد. نویسنده باید از آغاز تصمیم خود را بگیرد: کدام را بیاورم: ابن بابویه قمی؟ ابن بابویه؟ شیخ صدوق؟ ابوجعفر محمد بن بابویه؟ ... در چنین مواردی درست‌ترین شیوه، کاربرد نام شهر و نام خانوادگی مشهور است، مثلاً: ابن بابویه یا شیخ صدوق؛ اما حتی اگر ابوجعفر محمد بن بابویه آورده شود - که البته چندان مقبول نیست - لازم است در تمام متن به همین صورت بیاید. چندگونه نوشتن، مخاطب را می‌آزارد. این نکته دربارهٔ ارجاع‌دهی نیز مصداق دارد. برای مثال استفاده از شیوهٔ کتاب‌محور یا مؤلف‌محور، هر دو مقبول و کاملاً کاربردی است؛ اما از آغاز باید تصمیم گرفته شود که کدام‌یک؟ بر اساس این، در متن حاضر کاربرد نام کسان، مبتنی بر نام شهر افراد است و در ارجاع‌دهی از شیوهٔ مؤلف‌محور با گرایش به استاندارد APA (معرفی شده در درس شانزدهم) استفاده شده است.

پیشرفت دانش بشری، در چرخه تعامل علمی میسر گردیده است. دور نیست اگر گفته شود در انتقال دانش، نویسنده، که نام وی بر روی کتاب جای می‌گیرد، تنها یکی از حلقه‌های زنجیره علم است، و البته مخاطب تنها نام وی را مشاهده می‌کند؛ اما در پس این حلقه نهایی، بسیاری کسان از آموزگاران و استادان و پندآموزان در شکل‌گیری یک متن تأثیرگذارند. متن حاضر نیز به مثابه آخرین حلقه (تا کنون)، وامدار بسیاری از استادان و دوستانی است که در تهیه آن به مؤلف کمک رسانده‌اند. استادان و مسئولان علمی و اجرایی مؤسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث و دانشگاه قرآن و حدیث وابسته به آن، به ویژه آقایان دکتر مهدی مردانی (گلستانی) و دکتر حسن حسن‌زاده (تهرانی) در روند به انجام رسیدن کتاب حاضر نقشی اساسی ایفا نمودند. همچنین رهنمودهای ارزشمند و عالمانه آقای دکتر محمدهادی خالقی (ناظر علمی) همچون چراغ راهی برای مؤلف بود. بی‌گمان بدون همراهی این بزرگواران این مهم به انجام نمی‌رسید. نهایت قدردانی و تشکر خود را نثار این بزرگواران می‌کنم.

سخنی با دانشجویان

کتاب حاضر درسنامه‌ای برای دانشجویان مقطع کارشناسی، در موضوع نحوه نگارش متون علمی است، که در قالب ۱۶ درس مطابق با ۱۶ جلسه آموزشی تدوین شده است. از آنجا که طریقه و آیین نگارش متون علمی در اکثر رشته‌های علوم انسانی یکسان است، و تنها تفاوت‌هایی اندک در برخی جزئیات وجود دارد، این درسنامه می‌تواند برای تمامی این رشته‌ها تا حد زیادی قابل استفاده باشد؛ اما به دلیل آن که مخاطب خاص این کتاب دانشجویان رشته علوم قرآن و حدیث‌اند، تلاش شده است تا متن آن با متن دروس و آموزه‌های ایشان بیشترین هم‌خوانی را داشته باشد. بر اساس این، تمرکز بر همین علوم است، و مثال‌ها در اکثر موارد، برگرفته از موضوعات علوم قرآن و حدیث است.

نویسندگان آثاری در زمینه آیین نگارش متون علمی و پژوهشی، بنا بر نوع کار، به طور مستقیم وارد ریز موضوعات طرح و تدوین رساله و مقاله و کتاب می‌شوند، و راه و رسم عرضه و

چگونگی بیان و ثبت «پژوهش» و «اندیشه علمی» را آموزش می‌دهند و بسا سخن ایشان با چگونگی یافتن عنوانی برای پژوهش آغاز، و با معرفی روش‌های گردآوری اطلاعات دنبال می‌شود؛ اما در این درسنامه، به چند دلیل، در کنار بحث اصلی، بیش و کم به مسائل مربوط به اصل آیین نگارش نیز پرداخته شده است. اهمیت مبحث آیین نگارش، لزوم فراگیری سبک و سیاق یادداشت‌برداری، نیاز پژوهشگر به زبان شخصی در کنار زبان منابع، و آموزش شیوه آسان‌نویسی برای ایجاد بهترین راه به سوی مخاطب، از جمله این دلایل است.

دانشجویان دانشگاه‌های مختلف، بخش بزرگی از جامعه امروز ایران را تشکیل داده‌اند. اگر از آسمان تخیل به زیر آیین و در زمین واقعیت گام نهمیم، کمترین انتظار آن است که این دانش‌آموختگان در طی دوره‌های دانشگاهی و پشت سر نهادن علوم مورد علاقه خویش، بیاموزند که بیندیشند؛ و بیاموزند که چگونه این اندیشه خود را به دیگران بنمایانند. آیین نگارش متون علمی در واقع نقش آموزش‌دهنده‌ای را دارد که قرار است راه‌های نوشتن علمی و چگونگی ارائه اندیشه نویسنده را باز نماید. دانشجویان، به‌ویژه در رشته علوم قرآن و حدیث، افزون بر آن که در طی دوره‌های مختلف دانشگاهی خود نیازمند نوشتن مقاله و پایان‌نامه‌اند، از ایشان انتظار می‌رود که در مسیر ارتقا و پیشرفت دانش‌های مرتبط با کتاب آسمانی مسلمانان، قرآن کریم، و سیره و سخن معصومان علیهم‌السلام، حدیث، گام‌های بنیادین و اساسی بردارند؛ چرا که جامعه از این دانشجویان امروزی و کارشناسان و استادان فردا، به طور طبیعی توقع توانایی ارشاد و راهنمایی دینی و مذهبی را دارد. پس بر ایشان است که چگونگی نوشتن، تدوین و ارائه علمی یافته‌های دینی، مذهبی، تاریخی، و جز آن را بیاموزند و آموخته‌های خود را با تمرین به مهارت بدل سازند.

تلاش شده است تا متن درسنامه بسیار روان باشد و دو دلیل مشخص، سبب تعمد در ساده‌نویسی بوده است:

- نخست آن که هنگام خوانده شدن، خللی در فهم جملات ایجاد نگردد. اوج توفیق نویسنده آن است که خواننده‌اش مجبور نباشد برای فهمیدن، جمله‌ای را بیش از یک بار بخواند.
- دلیل دوم به ذات موضوع کتاب مربوط است. با توجه به هدف اصلی یک متن علمی،

که انتقال دانش است، مخاطب کتاب حاضر در پس خواندن کتاب، و آموزش آیین نگارش متون علمی، مستقیم با نمونه‌ای از ساده‌نویسی آشنا می‌شود.

در انتهای هر درس، مجموعه‌ای از پرسش‌ها و در مواردی برخی تمرین‌ها در نظر گرفته شده است تا در امر آموزش، کمک‌رسان دانشجویان محترم باشد. همین که مسئله‌ای در درسی از کتاب آمده باشد، بیانگر آن است که موضوع، آن قدر مهم بوده است که در کتاب گنجانده شود؛ اما در کنار این واقعیت، پرسش‌های آخر هر درس، بی‌سبب نیست؛ بلکه تلاشی است برای: نشان دادن اهم مباحث درس؛ آشنایی دانشجویان با سبک و سیاق سؤالات درسی؛ دلیلی برای رجوع دوباره به متن و تکرار مباحث.

پیشینه تحقیق

تألیف آثاری در زمینه چگونگی و آیین «نگارش متون علمی و پژوهشی»، و تلاش برای استانداردسازی آن چندان پرسابقه نیست. خود اصطلاح پژوهش (تحقیق / reasearch)، به معنای امروزی، در اروپا بیش از حدود ۲۰۰ سال پیشینه ندارد و از سال ۱۸۰۴م در دانشگاه‌های آلمان به کار برده شد. درست است که تحقیق‌ها و پژوهش‌هایی در نشریات آن زمان منتشر می‌شده است؛ اما یافتن روشی منسجم و یکپارچه برای تدوین این نوع آثار تحقیقی، سالیانی پس از آن زمان، عملی شد. در چند دهه اخیر تألیف آثاری در موضوع آیین نگارش و مراحل تهیه و تدوین اثری پژوهشی، امکان انتقال این دانش و مهارت‌های مربوط را مهیا نموده است. از نمونه‌های بسیار قابل استفاده، کتابی از جیمز لستر^۱ تحت عنوان Writing Research Papers است. این اثر در سال ۱۹۹۴م منتشر شد و تاکنون چاپ شانزدهم آن نیز منتشر شده است. همچنین است کتابی با عنوانی مشابه از استفن ویدن‌برنر^۲ که در ۱۹۸۲م انتشار یافت. در ایران نیز دکتر عباس حُرّی کتاب سودمند آیین نگارش علمی (انتشارات نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، ۱۳۸۸ش)؛ و دکتر ضیاء موحد رساله ارزشمند البته واضح و مبرهن است که... را در ۱۳۸۷ش تألیف نمود. برخی از مؤلفان دیگر نیز

1. Lester, James

2. Weidenborner, S., Writing research Papers, St. Martin press, 1982.

بخش‌هایی از کتاب خویش در زمینه‌هایی مانند نگارش، ویرایش یا روش تحقیق را به این موضوع اختصاص داده‌اند که از آن گروه‌اند: استاد احمد سمیعی، نگارش و ویرایش (انتشارات سمت، ۱۳۷۸ش)؛ و نیز محمدحسن مجاهد، نکاتی پیرامون نگارش زبان فارسی (انتشارات صفی‌علیشاه، ۱۳۷۰ش)؛ دکتر بهرام طوسی، راهنمای پژوهش و اصول علمی مقاله‌نویسی (نشر ترانه، ۱۳۷۳ش)؛ دکتر حسن احمدی گیوی، از فن نگارش تا هنر نویسندگی (نشر سینا، ۱۳۷۴ش)؛ دکتر محمود فتوحی، آیین نگارش مقاله علمی - پژوهشی (نشر سخن، ۱۳۸۵ش)؛ دکتر امیر چناری، آیین نگارش و ویرایش (زوار، ۱۳۸۹ش)؛ پرویز فرخزاد، راهنمای پژوهش تاریخی (کتابخانه‌ای) (نشر طهوری، ۱۳۸۴ش)؛ رضا بابایی، آیین قلم (نشر نورمطاف، ۱۳۹۱ش)؛ دکتر یوسف محمدنژاد عالی‌زمینی، شیوه‌نامه پژوهش و نگارش علمی (پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۹۱ش)؛ دکتر احمد پاکتچی، روش تحقیق با رویکرد بر حوزه علوم قرآن و حدیث (دانشگاه امام صادق علیه السلام، ۱۳۹۰ش)؛ سیدعلی اصغر سلطانی، اصول و روش نگارش دانشگاهی (دانشگاه علوم انسانی مفید، ۱۳۹۴ش).

یادآوری

آموختن درباره چگونگی نگارش یک متن علمی و درست و نادرست آن، هرگز برای پدید آوردن «متن علمی» کافی نیست؛ چرا که اولاً متن علمی، جلوه‌گاه و بیانگر پژوهشی است که در جای خود، به روش‌های معیارین علمی صورت گرفته است. (برای آشنایی با آن روش‌ها باید به منابع «روش‌شناسی / متدولوژی» در هر علم مراجعه کرد و در کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی با مکتب‌های پژوهش آشنا شد و پژوهش یا پژوهش‌هایی را در عمل به پیش برد). ثانیاً آشنایی نظری با چگونگی نگارش متن علمی، حتی برای پژوهشگری که کار پژوهش علمی خود را به انجام رسانده، کافی نخواهد بود و بدون کار عملی و مهارت‌یابی در عرضه مکتوب نتایج پژوهش، چنان که باید، به بار نخواهد نشست، چنان که داشتن اطلاعات درباره فوتبال و قوانین آن، به هیچ روی، با تسلط عملی بر سبک‌های بازی و رفتن به زمین و بازی کردن بر روی زمین چمن، یکی نیست!